

BİLİM FELSEFESİ HUKUK EĞİTİMİNDE ÖNEMLİ

Yrd. Doç. Dr. Sezgin Seymen ÇEBİ

Khas öğretim üyesi

Genel olarak felsefe eğitiminin son derece yetersiz olduğu hukuk fakültelerinde bir de bilim felsefesi üzerine nasıl eğileceğiz? Üstelik bu neden gerekli? İşte cevapları...

İdeal bir hukukçunun hangi niteliklerle donanımlı olarak yetiştirilmesi gerektiği sorunu, herşeyden önce hepimizi ilgilendiren politik bir sorundur. Hukukçuların önemi modern devlet felsefesinin temeli olan güçler ayrılığı ilkesi gereği Yasama, Yürütme ve Yargı olarak nitelendirdiğimiz erklerle ilişkin üstlendikleri işlevlerin öneminden kaynaklanıyor.

Hukukçular yasama faaliyetinin esasını oluşturan ve yasa -ki buna temel yasa olan Anayasa da dâhildir- yapıcılık denilen genel, soyut, biçimsel ve rasyonel norm oluşturma işlevini bizzat yürütüyorlar. Yasaların yapıldığı yer olan ülke parlamentoları sadece hukukçulardan oluşmuyor.

Ancak parlamento iradesi sonucu kabul ya da reddedilen yasa tasarılarını komisyonlarda bizzat kaleme alan ve normların lafzını biçimlendiren ve çoğu zaman da ruhunu şekillendirenler, o normları bizzat kaleme alan parlamento üyesi olan ya da olmayan (ki çoğu

zaman hukukçu akademisyenlerdir) hukukçulardan başkası değildir.

Sadece parlamentolarda oluşturulan Anayasa ya da yasa metinleri değil, esasen Anayasa'dan, en küçük bir derneğin tüzüğünün hazırlanmasına kadar hukukçular hukuksal 'norm yaratma' dediğimiz etkinliğin en aktif aktörleri olarak karşımıza çıkıyorlar. Örneğin bir apartman yönetmeliği dahi hazırlanırken yönetmeliğe bir hukukçu gözüyle bakılması isteniyor, esasen bu durum bir gereklilik olarak da ortaya çıkıyor.

Yürütme erki de görevini icra ederken en büyüğünden en küçüğüne, en genelinden en özeline kadar normlar tarafından düzenlenen bir dünyanın içinde hareket ediyor ve kendisi de bizzat norm üretirken hukukçulardan yararlanıyor. Modern devletlerde bütün bu normların yorumlanması işlevini yerine getiren Yargı gücünü yöneten, yönlendiren ve biçimlendiren insanlar da doğal olarak hukukçulardır.

Çağımızda sadece modern devlet olarak kalmayıp, modern bir demokrasi ve hukuk devleti olmak ya da olabilmek, üretilen ve yorumlanan tüm bu normların içeriğiyle doğrudan bağlantılı bir konu olarak karşımıza çıkıyor. İşte hukukçu dediğimiz kimsenin sadece normları yorumlayan değil, onu bizzatı yaratan insan olduğu gerçeği bize hukuk eğitiminin ne kadar hayati bir eğitim olduğunu da bizzat gösteriyor.

Kötü hukukçular yetiştiren bir hukuk eğitiminin toplumlara bedelinin sadece bir türlü hukuk devleti olamamak değil, esasen bu neticeyle bağlantılı, ama çok daha ağır bir sonuç olan adaletli bir toplumsal yaşam kuramamak olduğunu düşünüyorum.

Türkiye’de hukuk eğitimine ilişkin sorunlar oldukça çok ve çetrefilli. Öncelikle genel olarak bilim felsefesinin bir hukukçunun eğitiminde ne kadar önemli olduğu sorusu üzerinde durmak istiyorum.

Genel olarak felsefe eğitiminin son derece yetersiz olduğu hukuk fakültelerinde bir de bilim felsefesi üzerine nasıl eğileceğiz? Üstelik bu neden gerekli? Hukuku bir değer alanı olarak felsefenin etik alanı içerisine yerleştirirsek, bu soruların cevaplarını vermek daha da kolaylaşacaktır sanıyorum. Normatif bir alan olarak hukuk; ahlak, estetik, din ve bilim gibi toplumsal bir değer alanıdır ve normatif değerler üretir.

Toplumsal değer alanları birbirlerinden bağımsız değildir ve karşılıklı olarak birbirlerini etkiler ve şekillendirirler. Toplumsal değer alanlarının birbirlerinden bağımsız, genel ve nesnel değerler ürettiği tezi 19.yüzyıl kaba pozitivist anlayışınca ortaya konmuş ve genelde 20.yüzyılın mantıksal pozitivistleri tarafından da benimsenmiş modern bir mittir ve doğru değildir.

Bu mittin daha da büyük olan ve yine aynı çevrelerce desteklenen başka bir mit ise; bilimin her zaman doğru, nesnel, genel ve değerden ve ideolojiden bağımsız bilgiler ürettiğine ilişkin modern inançtır. Oysa ki bilim de diğer değer alanları gibi toplumsal bir değer alanıdır ve bu anlamda bilimin ürettiği bilgi türü değerden bağımsız değildir ve olamaz. Modern insan kaçınılmaz olarak hukukun, bilimin, sanatın, dinin vb. yarattığı değer alanları tarafından biçimlenen birisidir aslında. İşte hukukçu normatif bir değer alanı olan hukukla etkileşim içerisinde olan ve onu şekillendiren bu değer alanları hakkında asgari bilgilere sahip olmalıdır.

Modern zamanlarda ‘bilimsel bilgi’ modernitenin üretim ve ilerleme anlayışlarıyla şekillenmiş ve şekillenmekte olup, bilim temelde ideolojik bir hâkim değer alanı haline gelmiş ve bu bağlamda diğer değer alanlarını etkisi altına almıştır. Modern toplumlarda hâkim değer alanı bilimsel bilginin yer aldığı değer alanıdır ve hâkim rasyonalite hiç kuşkusuz bu bilgi türünün sahip olduğu bilimsel rasyonalitedir.

Bilimsel bilgi sanılan aksine nesnel, nötr, değerden bağımsız ve ideolojik şekillenmeye kapalı bir bilgi türü değildir. Bu nedenle gerek doğal bilimlere gerekse sosyal bilimlere alanında üretilen bilgi bir değerler sistemi oluşturur. Geç modern toplumlarda bilimsel bilgi, çoğu zaman neredeyse fetişistik bir düzeyde sorgusuz ve sualsiz kabul görülür ve kendi eleştirelilik iddiasıyla çelişir dogmatik bir bilgi haline dönüşür.

Bu anlamda bilim, Fransız düşünür M. Foucault’un sıklıkla kullandığı bir terimi ödünç alırsak, kendi ‘hakikat rejimini’ yaratır. Bir hakikat rejimi olarak ‘Bilim’i ayrıcalıklı kılan şey ‘Estetik’, ‘Hukuk’ ve ‘Etik’ gibi diğer değer alanlarında yaratılan değer sistemlerine üstün ve hâkim bir konuma sahip olmasıdır. Bilimin bütün toplumsal alanlara sirayet eden hakikat rejimi esasen egemen bir hakikat rejimi olup, bu anlamda bütün egemen değerler gibi kaçınılmaz ve zorunlu olarak ideolojiktir aynı zamanda.

Bu hakikat rejimi, diğer toplumsal değer sistemlerinin yarattığı hakikat rejimlerine sirayet eder, onların yarattığı değer kurum ve inançları kendi hakikat rejiminin yarattığı üst paradigmanın kabulleri doğrultusunda şekillendirir, değiştirir ve sonuçta kabul ya da reddeder. Bilimsel bilgi, yediğimiz içtiğimiz şeylerin sağlıklı olup olmadığına ilişkin inancımızı oluşturmaktan, yapılan kamuoyu araştırmalarıyla içinde yaşadığımız topluma ilişkin sahip olduğumuz bilgi türünü biçimlendirmeye kadar modern yaşamın çok değişik alanlarında etkinliğini sürdürür.

Bilimsel raporlar, bilimsel belgeler, bilimsel araştırmalar, bilimsel yargılar, bilimsel kanaatler, bilimsel teoriler, bilimsel yöntemler modern yaşamlarımızın her alanına sirayet ediyor ve farkında olduğumuzun çok ötesinde yaşamımızı, yaşama dair algılarımızı, beğenilerimizi, seçimlerimizi ve kararlarımızı etkiliyor. Modern

toplumlarda bilimsel bilgiye olan inanç bilim sözcüğüne sihirli bir nitelik kazandırdı.

Bir şeyin bilimsel olarak nitelendirilmesi onun doğruluk değerini arttıran; bilim dışı olarak nitelenmesi ise, o bilgiyi safsata ya da hurafe düzeyine düşüren bir etkiye sahip oluyor. Bilimsel bilgiye ilişkin eleştiri çoğu zaman metodolojik olarak yapılıyor. Ancak bu bilgi türünün epistemolojik ve yarattığı hakikat rejimi açısından ontolojik bir eleştirisi yapılamıyor ya da egemen pozitivist çevrelerden gelebilecek tepkilerden çekinildiği için yapılamıyor.

Oysa ki her bilgi türü gibi bilimsel bilgi de kuşkucu ve eleştirel bir bakışla ele alınmaya muhtaçtır. Esasen yarattığı hâkim hakikat rejiminin ideolojik egemenliği göz önünde bulundurulduğunda en çok bu bilgi türü eleştirel bakışa muhtaçtır. Ama günümüzde çoğu bilim insanı, modern toplumlarda bilimin hâkim hakikat rejimi olmasının sağlamış olduğu yararları da sonuna kadar kullanmaktan kaçınıyorlar.

Bugün öyle ya da böyle, bilimsel bilginin ve onun sahip olduğu rasyonalitenin şekillendirdiği modern toplumlarda yaşıyoruz. Peki ülkemiz hukukçuları içinde yaşadıkları bu gerçekliğin ne kadar farkındalar? Kendi kişisel çabaları ile bu alanda okumalar yapmadılarsa mevcut hukuk eğitimi içerisinde onlarda bu farkındalığı yaratacak hemen hiçbir şey bulunmuyor.

Hukuk öğrencileri bilimsel bilgi türünün özellikleri ve metodolojisi hakkında 'kaba' diyebileceğimiz bilgi türüne dahi sahip olmadan hukuk fakültelerinden mezun oluyorlar. Türkiye'de hukuk öğrencileri ilk yıldan başlayan ve felsefi altyapısı sağlanmamış yoğun bir pozitif hukuk bilgisi bombardımanına tabi tutuluyor ve bu bombardımandan başlarını kaldırıp bilim dâhil içinde yaşadıkları toplumda üretilen değer sistemlerine kuşkucu ve eleştirel bir bakış geliştiremiyorlar.

Bir modern toplum olan ülkemizdeki hukukçular de 'jure' ya da 'de facto' hukuksal norm koyuculuk işlevini bizatihi yürütmekte, yani bu topluma ilişkin yeni değerler yaratmaktadırlar. Yine hukukçular ihtilaf halinde en büyüğünden en küçüğüne kadar bu normları yorumlayıp kararlarıyla içinde yaşadığımız toplumu şekillendiriyorlar. Ancak aynı hukukçular, içinde yaşadıkları topluma ilişkin olarak yapılan en basit bir kamuoyu araştırmasının

sonuçlarını değerlendirecek bilgiye sahip değiller.

Ama hukukçuların böylesi bir değerlendirmeyi yapamamasının bedelini toplum olarak bizler öderiz ve ödüyoruz. Kimse hukukçudan, çok teknik bilimsel konulara ilişkin ayrıntılı bir bilgiye sahip olmasını bekleyemez. Bu fiilen mümkün de değildir. Elbette hukukçu da konunun uzmanı olan bilim insanlarından görüş soracak ve bu görüşleri dikkate alacaktır.

Hukukçudan beklenen bilimsel konuların uzmanı olması değildir. Hukukçudan beklenen bilimsel bilgi türünün nasıl üretildiği, metodolojisi ve bir değer sistemi olarak bilimsel bilginin diğer değer sistemleri üzerindeki etkisine ilişkin temel bilgilere sahip olmaktır. Bu da bilimsel bilgi türünün uzmanlık oluşturacak bilgisine sahip olmak değil, bu bilgi türünün felsefesini öğrenmektir.

Hukuk fakültesi öğrencisi yeterli bir bilim felsefesi dersi almadıkça tüm bu konulardan bihaber ve büyük olasılıkla bir hukuk teknokratı olarak mezun olacak ve ortaya koyduğu ya da yorumladığı normlarla toplumsal sorunları çözmeye değil, arttırmaya devam edecektir.

Bilim felsefesi dersleri hukuk fakültesi müfredatına, genel anlamda felsefe derslerinden bağımsız olarak, hem de zorunlu-seçimlik diyebileceğimiz ve herkesin bu dersi almasını temin edecek bir uygulama ile dâhil edilmelidir. Bunun da ötesinde hukuk fakültelerinin yüksek lisans müfredatına da kapsamlı ve zorunlu bir Sosyal Bilimler Felsefesi dersi konulmalıdır, düşüncesindeyim.

Hukukçular karar verirken, hangi bilimsel alanda olursa olsun, ne kadar uzmanlık bilgisi gerektirirse gerektirsin, uzmanların hazırladığı bilimsel raporların basit bir tasdik edicisi konumunda olmamalıdır. Hukukçu konumu gereği bir bilimsel raporu kabul ya da reddederken neyi kabul ya da reddettiğine dair ve bu kabul ya da reddin toplumsal sonuçlarına ilişkin temel bir bilgiye sahip olmalıdır.

Hukukun felsefi altyapısını edinmeden kuru ve yüzeysel pozitif hukuk bilgisiyle yüklediğimiz insanlar 'hukukçu' olmaktan çok 'hukuk teknokratı' olmakta, hatta çoğu zaman o bile olamamaktadırlar.